

Els fets del 6 d'octubre de 1934

i els detinguts de Marçà

[MO] Marçà Orígens març de 2023

Antecedents, algunes dates i fets

12/04/1931. Les eleccions municipals van posar fi a la monarquia espanyola. El dia 14 el president Francesc Macià va proclamar la República Catalana com a estat integrant de la Federació Ibèrica. La Segona República Espanyola es va proclamar tot seguit.

09/12/1931. Aprovada la Constitució espanyola.

1931-1933. Primer bienni. Manuel Azaña president de la república. S'aproven diverses reformes modernitzadores.

30/01/1933. Hitler és proclamat canceller d'Alemanya.

19/11/1933. Eleccions generals a Espanya. Victòria de la CEDA (Confederación española de derechas autonómicas) de Gil Robles i del PRR (Partido Republicano Liberal) d'Alejandro Lerroux. A Catalunya la Lliga queda per davant d'Esquerra Republicana.

25/12/1933. Mor Francesc Macià. Lluís Companys és elegit president de la Generalitat el trenta-u del mateix mes.

1933-1936. Segon bienni, anomenat radical-cedista o bienni negre. Són derogades moltes lleis del període anterior.

14/01/1934. Eleccions municipals a Catalunya. Triomf de les esquerres, amb ERC de Lluís Companys.

12/04/1934. Aprovada a Catalunya la Llei de Contractes de Conreu.

Eleccions municipals, gener de 1934

Amb Lluís Companys com a nou president de la Generalitat des de principis d'any, el catorze de gener de 1934 es van celebrar les eleccions municipals a Catalunya. Per primer cop, la celebració d'aquests comicis era competència de la Generalitat i també era la primera vegada que en el cens de votats s'inclouïen les dones. La inclusió del vot femení va provocar intensos debats, no solament des del punt de vista de les dretes, en general oposat, sinó també des de les esquerres que consideraven que les dones estarien influenciades per les idees conservadores de l'església. Aquesta polèmica, però, no va durar gaire, homes i dones només van poder votar en aquestes eleccions i en les del 1936. Les properes no serien fins al 1979.

Les posicions polítiques estaven tan polaritzades entre la dreta i l'esquerra que, en molts mitjans de comunicació, no es parlava dels partits sinó del seu posicionament. De fet, els vots als partits declarats de centre van ser molt minsos.

A Marçà, com a la majoria de pobles del Priorat van guanyar les coalicions de dretes. Es dona la curiositat que el partit guanyador al nostre poble no va ser ni la Lliga Catalana ni la Coalició de Dretes, sinó la Candidatura Republicana. Però el seu posicionament ideològic era clar i els seus vots van ser comptabilitzats dins del grup d'Altres Dretes. L'esquerra, pràcticament a tot el Priorat, estava agrupada amb Esquerra Republicana de Catalunya. A Falset, però, hi havia una Coalició d'Esquerres Republicanes.

El nombre d'electors a Marçà era de 795, dels quals en van votar 581, és a dir el 73,1%. La Candidatura Republicana va obtenir 355 vots, el 61,1%. Esquerra Republicana de Catalunya, 226 vots, el 38,9%.

A Falset, Bellmunt del Priorat, Capçanes i els Guiamets van guanyar també les diferents coalicions de dretes. Al Masroig, Poboleda, la Morera del Montsant i a la Vilella Alta i a la Vilella Baixa va guanyar ERC. A Porrera i a la Bisbal de Falset es va suspendre la votació perquè es van trencar les urnes. Al Priorat van guanyar les coalicions de dretes. A la demarcació de Tarragona i a Catalunya van guanyar les esquerres. Es va configurar un mapa polític molt polaritzat entre l'Esquerra Republicana de Catalunya de Lluís Companys i La Lliga Catalana de Francesc Cambó.

A Marçà, amb els resultats aconseguits, l'ajuntament va quedar constituït per cinc regidors de dretes i dos d'esquerres. Per la Candidatura Republicana van sortir elegits: Agustí Marco Barceló, Bru Perpiñà Mas, Joaquim Vallès Nogués, Trinitat Martori Marco i Pere Solé Boronat. Per la candidatura d'Esquerra Republicana de Catalunya, Juli Gavaldà Borràs i Bartomeu Font Giné.

Aquest ajuntament va perdurar fins a l'estiu de 1936.

Cap al sis d'octubre

Una Espanya de dretes reforçada des de les eleccions del novembre anterior, amb un Gil Robles declarat partidari del feixisme, xoca amb una Catalunya d'esquerres a partir de les municipals del gener. La Lliga, que havia guanyat les legislatives espanyoles no va aconseguir enfonsar les esquerres catalanes, inicià una campanya per a desprestigiar el govern del president Companys i abandonà el Parlament.

L'aprovació l'abril de la Llei de Contractes de Conreu va afegir més llenya al foc i Lliga i alguns propietaris de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, una mena de patronal dels grans tenidors de terres, van portar la llei a les Corts espanyoles. El Tribunal de Garanties Constitucionals l'anul·là el mes de juny, limitant la capacitat legislativa catalana reconeguda per l'Estatut, això va ser interpretat com un atac frontal a l'autonomia catalana i va provocar una hostilitat creixent contra l'espanyolisme, sobretot cap als estaments judicials. A més hi havia la negativa dels magistrats a utilitzar el català en els nombrosos plets que es van instruir. Tot i que el Parlament català va tornar a votar la Llei de

Contractes, la seva aplicació no va ser uniforme ni ajustada al que es pretenia i es va aguditzar l'enfrontament entre pagesos i propietaris. A més de l'enduriment de les condicions socials dels treballadors a conseqüència de la política radical del govern i el temor que aquest prohibís les organitzacions sindicals.

L'u d'octubre dimiteix el govern espanyol de Samper i la CEDA de Gil Robles entra en el nou govern que tornarà a presidir Alejandro Lerroux. El cinc d'octubre comença una vaga general revolucionària.

Tot i que el sis d'octubre va ser un moviment insurreccional en tot l'estat, amb resultats desiguals de participació, la història l'ha resumit en els fets sagnants d'Astúries i la sublevació catalana.

Cap a les vuit de la tarda del dia sis el president Lluís Companys va proclamar "l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola".

A Marçà, com als altres pobles de la comarca, l'ajuntament fou intervingut per grups esquerrans, també els telèfons i telègrafs. No tenim constància de greus aldarulls al nostre poble. A Ulldemolins, amb un nombre importants de militants del Partit Comunista de Catalunya, va ser destituït l'ajuntament i alguns propietaris dretans van ser detinguts i empresonats. A Porrera es van alçar pagesos socialistes i comunistes. A Falset van ser els republicans els que van proclamar l'Estat Català, ocupant l'ajuntament i destituint l'alcalde.

L'endemà, set d'octubre, es va desfer tot allò que s'havia fet.

Tots tancats al "Manuel Arnús"

L'endemà mateix dels fets van començar les represàlies. El caciquisme local es va preocupar de fer les llistes dels qui hi havien intervingut, o es pensaven que hi havien intervingut, i començaren les detencions. La guàrdia civil era l'encarregada de fer-les poble a poble. Les presons dels partits judicials van omplir-se ràpidament, així que els presos van ser traslladats a vaixells ancorats al port de Tarragona, veritables presons flotants.

Sebastià Campos, periodista, ens explica al seu llibre "El 6 d'octubre a les comarques", la seva experiència com a empresonat. La guàrdia civil traslladava els presos cap al vaixell. Un cop embarcats, el Cos de Carrabiners era l'encarregat de vigilar-los.

A Tarragona hi havia el "Cabo Cullera", un vaixell petit i mig desmantellat que ja el primer dia va quedar ple de presos amuntegats a les bodegues, a la coberta, a les poques cabines que hi havia i també fins i tot a la sala de màquines.

De seguida es va habilitar un nou vaixell, l'"Andalucia", que també es va omplir de gent presa que venia d'arreu de comarques.

El dia dotze d'octubre va arribar al port un vaixell molt més gran, era el "Manuel Arnús". A Tarragona es va produir un cert enrenou perquè va córrer la notícia que els presos serien

traslladats fora del país i el port es va omplir de gent. Però el rumor no era cert i el trasllat no es va produir. Vora el “Manuel Arnús” es va ancorar el destructor anomenat “Alvarez Valdes” que feia les funcions de vigilància.

Al “Manuel Arnús” van anar tots els presos, també els detinguts de Marçà. Aquest vaixell va arribar a tenir 900 empresonats, tot i que diàriament alguns es deixaven en llibertat per manca d’acusació, les barques amb presos nous també arribaven cada dia. Hi havia representacions de gairebé tots els pobles, i quasi sempre homes amb els mateixos càrrecs: alcaldes, regidors, jutges, dirigents locals, etc. Les visites dels familiars als presos fou molt restringida, per això, al principi eren nombroses les barques de pescadors que, carregades de famílies, s’apropaven al vaixell per a veure’ls. Acostament aquest que es va prohibir ben aviat.

Els detinguts a Marçà van ser nou: Francesc Atienza Valls, Joan Barceló Compte, Bartomeu Font Giné, Jaume Fortunado Antich, Juli Gavaldà Borràs, Andreu Gavaldà Giné, Josep Nolla Manresa, Joan Pellisé Jordà i Jacint Piqué Martí.

Segons ens explica Rafel Queixalòs, el sis de novembre van ser detinguts per la guàrdia civil els homes esmentats, (no anomena a Jaume Fortunado ni a Joan Barceló). Van estar empresonats al vaixell “Manuel Arnus” fins al vint-i-u de desembre. Després van ser novament detinguts el vuit de gener de 1935, tancats al fortí reial de Tarragona i alliberats el vint-i-nou del mateix mes. Francesc Atienza li va comentar que havien rebut un tracte correcte. La premsa del moment també es va fer ressò dels nou empresonats de Marçà.

La presó preventiva, en molts casos, es va allargar massa. La gran quantitat de processos que es van haver d’instruir va posar de manifest que molts dels empresonats ho estaven sense cap acusació fonamentada.

A més dels de Marçà, a Bellmunt del Priorat van ser detinguts tretze, a Cabassers vuit, a Cornudella del Montsant quatre, a Falset dotze, a la Figuera cinc, a Gratallops tres, als Guiamets quatre, al Lloar quatre, a Porrera set i a Ulldemolins tretze.

Els nou de Marçà foren processats i la seva causa fou sobreseguda. El mateix va passar amb els detinguts de Bellmunt del Priorat. Sí que es van imposar condemnes a Ulldemolins, Cabassers, els Guiamets, Porrera i Falset.

1936 i 1939, encara amb els fets d’octubre del 34

El juliol de 1936, després de l’alçament colpista, l’Ajuntament de Marçà va passar a mans de forces d’esquerra. L’alcalde era Joan Pellisé Jordà, d’Esquerra Republicana de Catalunya. Ell i Joan Barceló Compte, un dels regidors, van exigir als cinc regidors destituïts de l’anterior ajuntament que paguessin la quantitat de 960 pessetes cada un en concepte de restitució dels danys ocasionats als empresonats pels fets del 6 d’octubre de 1934.

Els cinc concejals eren els elegits en les passades eleccions del 14 de gener de 1934: Agustí Marco Barceló, Bru Perpiñà Mas, Joaquim Vallès Nogués, Trinitat Martori Marco i Pere Solé Boronat.

Els cinc regidors van pagar i la quantitat recaptada, 4.800 pessetes, va ser repartida entre vuit represaliats pels fets del sis d'octubre: Joan Pellisé, Joan Barceló, Andreu Gavaldà, Francesc Atienza, Joan Nolla, Bartomeu Font, Jaume Fortunado i Jacint Piqué. Com ja és sabut els empresonats al vaixell Manuel Arnús eren nou, falta doncs Juli Gavaldà Borràs, regidor d'ERC aquell any, que no sabem quina rellevància política va tenir durant la guerra, ni si va voler participar en aquesta col·lecta, o no se'l va incloure en la Causa General gràcies a la influència del seu nebot falangista, Marcel·lí Gavaldà Roig.

Aquests fets consten a la Causa General instruïda en acabar la guerra, un recull de dades i fets, poble a poble, per encausar els opositors al règim i depurar responsabilitats d'accions comeses, en el bàndol republicà, òbviament. Els fets d'octubre del 1934 encara estaven molt presents i es van incloure en els processos sumaríssims que es van instruir.

En dos d'aquests processos, el de l'Andreu Gavaldà i el del Joan Nolla, tots dos van declarar haver format part en aquells esdeveniments del sis d'octubre i haver rebut les 600 pessetes en concepte de reparació pel seu empresonament.

▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Notes de Genealogia

Per a saber més dels homes que s'esmenten: www.marçaorigens.cat, Renoms i Cases i Llocs.

Índex de noms: Agustí Marco Barceló (cal Benaiges). Bru Perpiñà Mas (cal Bruno). Joaquim Vallès Nogués (cal Ginesta). Trinitat Martori Marco (ca l'Hostal). Pere Solé Boronat (ca la Borda). Francesc Atienza Valls (ca l'Atienza). Joan Barceló Compte (cal Panxeta). Bartomeu Font Giné (cal Xoles). Jaume Fortunado Antich (cal Muts). Juli Gavaldà Borràs (cal Roig). Andreu Gavaldà Giné (ca l'Oli). Josep Nolla Manresa (cal Manresa). Joan Pellisé Jordà (cal Barrufet) i Jacint Piqué Martí (cal Pisquet).

Referències

Els fets del 6 d'octubre de 1934, de Manuel López Esteve.

El 6 d'octubre a les comarques, de Sebastià Campos i Terré. *Un dels poc llibres centrats a les comarques de la demarcació de Tarragona. Sebastià Campos va nèixer a Tarragona el vint-i-tres de gener de 1911. La seva família va anar a viure a Tortosa. Va estudiar magisteri i dret i col·laborava a la premsa de Tarragona i Tortosa. Va ser nomenat director del periòdic tortosí "El Pueblo", després "El Poble", òrgan del "Partido Radical Socialista Español", on militava el destacat polític Marcel·lí Domingo, diverses vegades ministre del govern republicà.*

Sebastià Campos fou empresonat al vaixell "Manuel Arnús" arran dels fets d'octubre i va escriure aquest llibre que va publicar el 1935. En ell s'inclouen fotografies i una llista dels empresonats de diferents pobles de Tarragona.

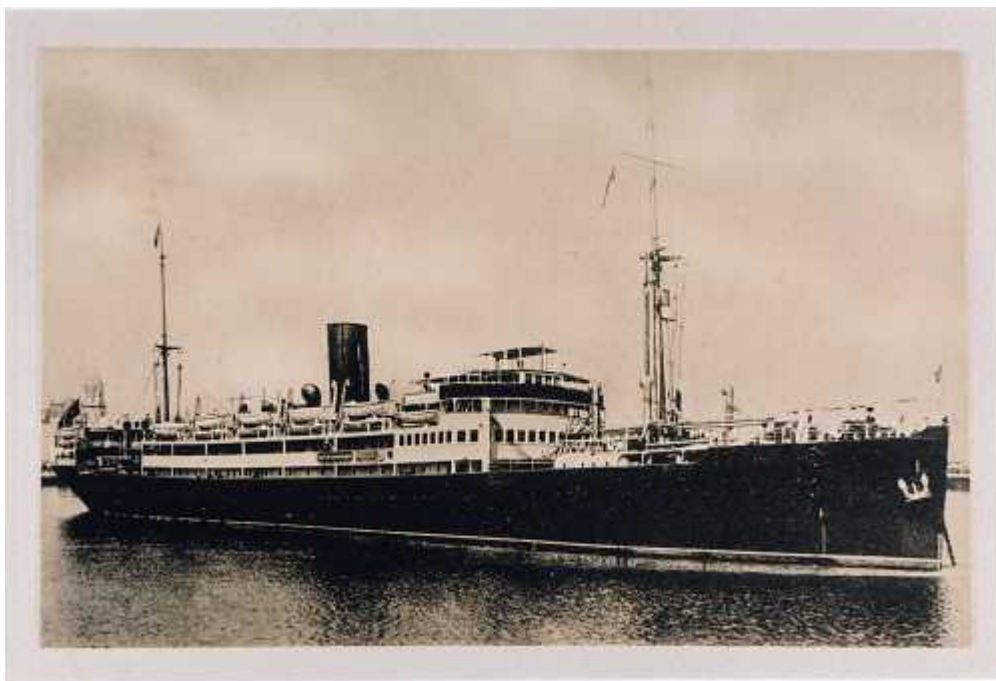
Com a secretari de Marcel·lí Domingo, es va traslladar a viure a Madrid, allí el va agafar la guerra. Es va allistar al bàndol republicà i arribà a comandant. La retirada el va portar a França, però es va entregar, el govern feixista prometia benevolència als que no estaven involucrats en fets de sang. Va ser empresonat, jutjat, condemnat a mort i afusellat el cinc de juliol de 1939.

Marçà, reculls de la seva història, de Rafel Queixalós i Fucho.

Causa Nacional. Arxiu Històric Nacional.

Processos Sumaríssims. Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona.

Arxius de Marçà Orígens.

Fotografia del Manuel Arnús extreta d'internet

www.marçaorigens.cat